

ਮਾਤਾ ਧਰਤਿ ਮਹਤੁ ॥

ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਮਾਪਤੀ ਵਾਲੇ ਸਲੋਕ " ਪਵਣੁ ਗੁਰੂ ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਧਰਤਿ ਮਹਤੁ ॥" ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ । ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹਵਾ (ਪਵਣੁ) ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇ ਕੇ, ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹਿਤ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਹਵਾ, ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਸਾਡੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਅੰਗ ਹਨ। ਇਹ ਤਿੰਨਾਂ ਅੰਗਾਂ ਬਾਰੇ, ਵਿਗਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀਆਂ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰਾਂ ਪੇਸ਼ ਹਨ ਜੀ:

ਹਵਾ :- ਹਵਾ ਨੂੰ ਸਾਫ ਸੁਥਰਾ ਰੱਖਣਾ ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ ਨੂੰ ਘਟਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਕਾਰ ਯਾਂ ਸਕੂਟਰ ਨੂੰ ਲੋੜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ start ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਖੜੀ ਕਾਰ, ਆਦਿ ਨੂੰ ਬੁਲੰਦੀ acceleration (ਜਾਂ race) ਦੇਣੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵਾਧੂ ਦਾ ਧੂਆਂ ਹਵਾ ਵਿਚ ਸੁਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕਾਰ, ਸਕੂਟਰ ਆਦਿ ਦੇ exhaust system ਨੂੰ ਠੀਕ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਜੋ ਕਿ ਹੁਣ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ)। Traffic jam ਦੀ

ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਕਾਰ/ ਸਕੂਟਰ ਦੇ ਇੰਜਣ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਘੱਟਦਾ ਹੈ । ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਹੋ ਸਕੇ ਕਾਰ ਨੂੰ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਵਰਤ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਦੇਸ਼ਾਂ (ਸਿੰਘਾਪੁਰ, ਆਦਿ) ਵਿਚ ਜੇ ਕੋਈ ਕਾਰ ਖਾਲੀ ਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਡਰਾਈਵਰ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੋੜਵੰਦ ਰਾਹੀਂ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਨਾਲ ਬਿਠਾ ਕੇ ਲਿਫਟ ਦੇ ਦੇਵੇ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਚਲਾਨ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹਵਾ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਵੀ ਪੱਖ ਹੈ । ਇਹ ਹੈ ਰੌਲੇ-ਰੱਪੇ ਦਾ। ਬੇਲੋੜਾ ਸ਼ੋਰ ਵੀ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ ਦੀ ਇਕ ਕਿਸਮ ਹੈ । ਇਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕੰਨਾਂ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ, ਬੱਲਡ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ, ਹਾਈਪਰ ਟੈਂਸ਼ਨ, ਆਦਿ ਨਾਲ ਹੈ। ਰੌਲਾ-ਪਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਯੋਗਦਾਨ ਨਾਲ ਠੱਲ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਚੌਕ ਤੇ red lights ਉਤੇ ਬੇਲੋੜੇ ਹੌਰਨ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ। Traffic ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਪੈਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੌਰਨ ਵਜਾਉਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਇਕ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਦੂਜਾ ਜਣਾ ਵੀ ਹੌਰਨ ਵਜਾਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ; ਸਗੋਂ ਘਬਰਾਹਟ ਹੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਘਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਖੜੇ

ਹੋਈਏ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਹੌਰਨ ਮਾਰ ਦੇਣੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਲੋੜ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਚਾਰ-ਚਾਰ, ਛੇ-ਛੇ ਹੌਰਨ ਵਜਾਉਣ ਨਾਲੋਂ ਇਕ (ਜਾਂ ਦੋ) ਹੌਰਨ ਵਜਾਏ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬੱਸਾਂ ਦੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਤੇ ਹੌਰਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ। ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਾਲੇ ਹੌਰਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਮੱਧਮ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਹੌਰਨ ਵਰਤਣ ਨਾਲ noise pollution ਘਟਦੀ ਹੈ।

ਬਾਹਰਲੇ ਮੁੱਲਕਾਂ ਵਿਚ ਹੌਰਨ ਇਸ ਤਰਾਂ ਨਹੀਂ ਵਜਾਏ ਜਾਂਦੇ। ਹੌਰਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤਿਅੰਤ ਸੰਕੋਚ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੌਰਨ ਉਦੋਂ ਹੀ ਵਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਟਰੈਫਿਕ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਕਰ ਜਾਵੇ ਤੇ ਗਲਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਮਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਜਾਂ ਅਣ-ਗਹਿਲੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੌਰਨ ਨਹੀਂ ਵਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ।

ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਹਾਂ, ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੇਲਿਆਂ ਅਤੇ ਇੱਕਠਾਂ ਵਿਚ, ਲੋਕ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਤਨੀ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਤੇ ਲਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੰਨਾਂ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਅੱਲੜ ਬੋਸਮਝੀ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਦੇਖਾ-ਦੇਖੀ

ਲੋਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ ਇਤਨੇ ਉੱਚੇ ਲਗਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਸਕਦੇ। ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਡ ਦੀ ਵੱਸੋਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਹਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕਿਧਰੇ ਕਿਸੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਬਿਮਾਰ ਪਿਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਕਿਸੇ ਵਿ-ਦਆਰਥੀ ਨੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਐਸੀਆਂ ਹੋਰ ਕਿਤਨੀਆਂ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਲੋੜਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ।

ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ noise level ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਆਪਣੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵੱਲ ਵੀ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ plugs ਮੁਫਤ ਦੇਣ।

ਧਰਤੀ:- ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਨੂੰ "Mother Earth" ਵੀ ਕਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ

“ਅਵਰ ਜੋਨਿ ਤੇਰੀ ਪਨਿਹਾਰੀ ॥

ਇਸੁ ਧਰਤੀ ਮਹਿ ਤੇਰੀ ਸਿਕਦਾਰੀ ॥”

ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਫਰਜ਼ ਵੀ ਨਿਭਾਉਣੇ ਬਣਦੇ ਹਨ । ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਕੰਮ ਧਰਤੀ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ, ਇਸ ਵਿਚ ਮੌਸਮ ਅਨੁਸਾਰ ਫੁੱਲ, ਬੂਟੇ ਲਗਾਉਣਾ, ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਘਾਹ ਲਗਾਉਣਾ, ਆਦਿ ਹੈ । ਇਹ, ਕੁਝ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਧਰਤੀ ਸੰਬੰਧੀ, ਫਰਜ਼ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਬੜੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ 'ਮਾਂ' ਕਹਿ ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ਹੈ। ਮਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਕਿੰਨੇ

ਵੀ ਖਰੂਦੀ ਹੋਣ ਪਰ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਪਿਆਰ ਹੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਮਾਂ ਵਰਗੀ ਇੱਜ਼ਤ ਦੇਵੇ। ਮਾਂ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹੋਵੇ, ਹੋਣਹਾਰ ਬੱਚੇ ਉਸਨੂੰ ਸਦਾ ਖੁਸ਼ ਤੇ ਖਿੜਿਆ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹਰ ਬੱਚੇ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਕਦੇ ਮੈਲਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਣ।

ਕਿਤਨੀ ਵਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ "ਨਿਰਮਲ" ਅੱਖਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਇਹ ਅਖਾਣ "cleanliness is next to Godliness" ਅੱਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਤੇ ਬਹੁਤ ਢੁੱਕਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ packaging ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਸੁਟ ਦੇਣ ਦੇ ਬੜੇ ਆਦੀ ਹਾਂ । ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਖਾਂਦੇ ਜਾਂ ਪੀਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਖਾਲੀ ਡੱਬੇ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜੇ coke ਪੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਖਾਲੀ "can " ਬਾਹਰ ਹੀ ਸੁੱਟ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਕੇਲੇ ਦੇ ਛਿਲੜ ਵੀ ਸੜਕ ਤੇ ਸੁੱਟੇ ਦਿਸਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ chips (Uncle chips, lay's ਆਦਿ) ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਖਾਲੀ packet ਬਾਹਰ ਸੁੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਦੁਕਾਨਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ, ਪਾਰਕਾਂ, ਬਜ਼ਾਰਾਂ, ਆਦਿ ਵਿੱਚ, ਯੋਗ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੁੱਟਣ ਵਾਸਤੇ ਡੱਬੇ ਯਾਂ ਟੋਕਰੀਆਂ ਲਗਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੇਲੋੜਾ ਸਮਾਨ ਸੁਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ। "Use me" ਆਦਿ ਵਰਗੇ ਬੋਰਡ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੋਕਰੀਆਂ ਉਪਰ ਲੱਗੇ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਬੇਲੋੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ

ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੁਟਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰਹੇਜ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡਾ ਨਾਮ ਸਾਡੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨਾਲ ਯਕੀਨਨ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਛ ਕੇ ਵੇਖੀਏ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁੱਲਕ ਤੋਂ ਆਏ ਬੰਦੇ ਨੂੰ।

ਉਪਰੋਕਤ ਲਿਖੇ ਹਾਲ ਤੋਂ ਕੀ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ "ਮਾਤਾ ਧਰਤਿ ਮਹਤੁ ॥" ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਾਂ?

ਜਿਥੇ ਸਫਾਈ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜਿਥੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਖੇਡਾ ਵੀ । ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਘਰ ਹੈ । " ਇਹੁ ਜਗੁ ਸਚੈ ਕੀ ਹੈ ਕੋਠੜੀ ਸਚੈ ਕਾ ਵਿਚਿ ਵਾਸੁ॥ " ਅਸੀਂ ਇਸ ਜਗਤ ਘਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੋਣ ਨਾਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਫਾਈ ਦਾ ਖਿਆਲ ਆਪ ਰੱਖਣਾ ਹੈ।

ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਬਨਸਪਤੀ ਖਿੜਦੀ ਫੁੱਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਦਰੱਖਤ ਲਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਦਰੱਖਤ ਸਾਨੂੰ ਆਕਸੀਜਨ ਦੇ ਕੇ (ਜੋ ਕਿ ਸਾਡੀ ਲੋੜ ਹੈ) ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲੀ ਕਾਰਬਨ ਡਾਇਕਸਾਈਡ (CO2) ਲੈਂਦੇ ਹਨ (ਜੋ ਦਰੱਖਤਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੈ)। ਇਸ ਨਾਤੇ ਵੀ ਦਰੱਖਤ ਸਾਡੇ ਦੋਸਤ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਰੱਖਤ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਵੀ ਖਾਲੀ ਥਾਂ ਹੋਵੇ ਉਸ ਵਿਚ ਹਰਿਆਵਲ ਭਰਨ ਲਈ, ਘਾਹ ਜਾਂ ਬੂਟੇ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਐਸੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਹਨ ਜਿਥੇ ਪੱਕੀ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਪੱਥਰ, ਰੋੜੇ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਵੱਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟਦਾ ਹੈ। ਰੁੱਖ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਨੂੰ ਜਜ਼ਬ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬਨਸਪਤੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਉੱਪਰ ਕੇਸ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਜਦੋਂ ਆਸਾਮ ਗਏ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਰੁੱਖ ਲਗਾਉਂਦੇ ਗਏ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਫੁੱਲਾਂ, ਬੂਟਿਆਂ ਨਾਲ ਬੜਾ ਹੀ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਏ ਹਨ। ਇਹ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਅਸਥਾਨ ਸੀ ਤੇ ਹੈ। ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੀਆਂ ਝਲਕਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ । ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਖੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਬਾਗ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਗੋਰੇ ਲੋਕ (ਅਮਰੀਕਾ, ਕਨੇਡਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਵਾਸੀ) ਬੂਟਿਆਂ ਨਾਲ ਖਾਸ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਹਥੀਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਬਾਗ ਹਰੇ-ਭਰੇ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਬਨਸਪਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਸਿੰਗਾਰ ਹੈ।

ਹੁਣ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕਈ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਰੁੱਖ, ਬੂਟੇ ਲਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਘਾਟ ਹੈ।

ਪਾਣੀ :- ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਹੈ। ਜੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਦਰੱਖਤ ਹੋਣਗੇ ਤਾਂ

ਮੀਂਹ ਠੀਕ ਪੈਣਗੇ। ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਤਰ ਵੀ ਠੀਕ ਰਹੇਗੀ।

ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਗੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਸੁੱਟਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਘਰਾਂ ਜਾਂ ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦਾ ਗੰਦ ਦਰਿਆਵਾਂ, ਨਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਰਸਾਇਣਕ ਤਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਿਆਵਾਂ, ਨਦੀਆਂ ਵਿਚ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੁੱਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਤ ਤਤਾਂ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਨਦੀ, ਨਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸੁੱਟਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਰਸਾਇਣਕ ਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ 'ਅਣ-ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਤ' ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਕ-ਥਾਮ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਰੁੱਖ ਲਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਰੁੱਖ ਵਧੇਰੇ ਹੋਣਗੇ ਉਥੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਭੁਰਨਾਂ ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਵੀ ਥੰਮ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਰ ਦੂਸਰੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇ। Dr. Paul R. Ehrlich ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ:

" ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਵਫ ਭੋਜਨ ਖਾਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ;

ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਾਫ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ;

ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਾਫ ਸੁਥਰੀ ਹਵਾ ਵਿਚ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ;

ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਭੀੜਾਂ ਤੋਂ ਉਹਲੇ, ਸਾਫ ਸੁਥਰੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸੁਖੀ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ;

ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਾਦਰ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਨਣ ਦਾ

ਹੱਕ ਹੈ;

ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਰਮਾਣੂ ਜੰਗਾਂ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ;

ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਤੇ ਸੁਖੀ ਦੇਖਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ ਅਤੇ

ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਤੀਜੀ ਪੀੜੀ ਦੇ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇਖਣ ਦਾ ਵੀ ਹੱਕ ਹੈ "

ਇਹ ਸਭ ਹੱਕ ਸਾਂਝੀ ਮਿਲਵਰਤਣ ਨਾਲ ਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੂਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਸੋ ਆਓ, ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਧਰਤੀ, ਹਵਾ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਵੱਛਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖੀਏ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੇ " **ਮਾਤਾ ਧਰਤਿ ਮਹਤੁ ॥**" ਵਾਲੇ ਦਰਜੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣੀਏ।

ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ

" ਅਨੁ ਧਨੁ ਬਹੁਤਾ ਉਪਜੈ ਧਰਤੀ ਸੋਭਾ ਪਾਇ ॥" (ਸਲੋਕ ਵਾਰਾ ਤੋਂ ਵਧੀਕ)।

- ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ

ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਕੇਸ ਅਹਿਮ ਹਨ ।

ਇਹ ਸੋਚਨਾ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਇਕ ਗਲਤ ਵਿਚਾਰ ਹੈ । ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਸਿੱਖ ਦੇ (ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ) ਸਵਾਸ ਹਨ ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਕੇਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਭਣੇ ਹਨ। ਸਿੱਖੀ ਕੇਸਾਂ ਸਵਾਸਾਂ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਕੇਸ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹਨ। ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਡੋਗਣਾ ਆਪਣੀ ਪਹਿਚਾਣ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣਾ ਹੈ । **ਸੋ ਸਿੱਖੀ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਸ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ, ਪਹਿਚਾਣ ਅਥਵਾ ਮੋਹਰ ਹਨ।**

ਜੇ ਸਿੱਖ ਘਰਾਣੇ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਫੇਰ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਡਿਗਣਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਘਰਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਜੇ ਕੇਸ, ਦਾੜੀ ਆਦਿ ਕੱਟਦੇ ਕਟਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰ ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਪਤਿਤ ਹੋਇਆ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਕਟਵਾ ਲੈਣਾ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਈ ਐਸੇ ਨੌਜਵਾਨ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਗੱਥ ਵਿੱਚ ਮੋਟੇ ਮੋਟੇ ਕੜੇ ਪਾ ਕੇ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਹਾਲੀ ਸਿੱਖ ਹੀ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਐਸਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਮੋਹਰ ਆਖਿਆ ਹੈ, 'ਕੜ੍ਹਿਆਂ' ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਾਨੀ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਗੁਆਚ ਗਿਆ ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਕੇ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਸੁੱਕਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੰਤੂ ਗੈਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਨਮੇ

ਪ੍ਰਾਨੀ ਜੇ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਸਿੱਖੀ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨ (ਜਿਹਨਾਂ ਹਾਲੀ ਕੇਸ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਹੁੰਦੇ) ਉਹ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਸਤਿਕਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਦੀ ਗੁਰੂ ਪੈਜ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਕੇਸਾਂ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲ ਪੈਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਕਾਇਮ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਨਿਨ ਪਿਆਰੇ ਸੇਵਕ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਬਚਨ ਯਾਦ ਆਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ :

**“ ਬਚਨ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ
ਕਿ ਜੋ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਦਾ ਬੇਟਾ ਹੋਏ
ਔਰ ਮੋਨਾ ਹੋਇ ਜਾਵੇ ਤਿਸ ਕੀ
ਜੜ੍ਹ ਸੁੱਕੀ, ਔਰ ਜੋ ਮੋਨਾ ਸਿੱਖ
ਹੋਇ ਜਾਵੇ ਤਿਸਕੀ ਜੜ੍ਹ ਹਰੀ”
(ਤਨਖਾਹ ਨਾਮਾ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ
ਜੀ)**

ਹਾਂ, ਇਕ ਨਿਯਮ ਹੋਰ ਵੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਦਾ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਗੁਆਚਿਆ ਮੁੜ ਕੇ ਵਾਪਿਸ ਪੁੱਜ ਜਾਵੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਆਚਿਆ ਨਹੀਂ ਆਖਦੇ। ਗੁਰੂ “ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ” ਹੈ। ਪਤਿਤ ਹੋਇਆਂ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਲੈਣਾ ਉਸਦਾ ਬਿਰਦ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਪਤਿਤ ਮੁੜ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਤਿਤ ਹੋਇਆਂ ਦੀ ਵੀ ਬਾਂਹ ਫੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਨੂੰ ਕੰਠ ਲਗਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ

। ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਾਲਕ ਜੀ ਦਾ ਬਿਰਦ ਹੈ ਕਿ :

**“ ਜੋ ਸਰਣਿ ਆਵੈ ਤਿਸੁ ਕੰਠਿ
ਲਾਵੈ॥ ਇਹੁ ਬਿਰਦੁ ਸੁਆਮੀ
ਸੰਦਾ॥”**

ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਸਿੱਖ ਘਰਾਣੇ ਦੇ ਸੱਜਣ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਤਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਹੋਰ ਫਲਸਫਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਚਾਅ-ਮਲਾਰ ਨਾਲ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਘਾਲ ਘਾਲਦੇ ਹਨ । ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਫਲਸਫੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਰਧਾ ਵੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ। ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਛੱਡ ਬੈਠੇ ਕੁਝ ਐਸੇ ਸੱਜਣ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਉਲਾਦ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਿੱਖੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਕੋਈ (ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਦਾ) ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਸਿੱਖੀ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਫਲਸਫੇ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਦੂਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ੈਆਂ ਨਜ਼ਰ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਐਸੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਉਦਾਸ-ਜਨਕ ਵੀ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅਗਲੀ ਪੀੜੀ ਦੀ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਵਲੋਂ ਜੜ੍ਹ ਸੁਕ ਰਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਉਦਾਸੀ ਵੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੁਰਸ਼ ਐਸੇ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਖਾਣ ਪੀਣ

ਤੇ ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਸਲੀ ਮਨੋਰਥ ਤੋਂ ਉੱਕੇ ਹੀ ਬੇਮੁੱਖ ਹਨ।

ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਉਹ ਲੋਕ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਿੱਖ ਫਲਸਫੇ ਅਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਦਸੀਆਂ ਜੁਗਤੀਆਂ ਤੋਂ ਅਵਾਸਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪੜਨਾ, ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਨਾ, ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ, ਧਰਮ ਦੀ relevance ਸਮਝਣੀ, ਆਦਿ) ਪਰ ਵਿਚਰਦੇ ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਤਲਾਂਜਲੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਹੁੰਦੀ। ਐਸੇ ਪੁਰਸ਼ ਕੇਵਲ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਚੰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਰਹਿਣੀ ਦੀ ਸਮਝ ਸੌਖੀ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੁਕਰਮ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਲੱਜਿਆ ਵੀ ਆ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਦੋਂ ਪਲਟਾ ਆ ਜਾਵੇ, ਤੇ ਆਪਣਾ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਸਰੂਪ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਪਹਿਚਾਣ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਚੰਗੇ ਰਾਹ ਤੇ ਚਲਣ ਦਾ ਅਵਸਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੋਂ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਸਰੂਪ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਨਾਤਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ਵਡੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ।

- ਪ੍ਰਿੰ: ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ

ਵਿਦਿਆ-ਅਮੋਲਕ ਦਾਤ।

ਵਿਦਿਆ ਰਭ ਦੀ ਇੱਕ ਅਮੋਲਕ ਦਾਤ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਗਿਆਨਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ੰਕੇ ਆਦਿ ਅਲੋਪ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਮੇਂ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿਸਾ, ਜਿਥੇ ਅਸੀਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹੋਰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੇ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਰੀਰਕ, ਭਾਈਚਾਰਕ, ਆਰਥਕ ਆਦਿ, ਉਥੇ ਮਾਨਸਕ ਉਨਤੀ ਵਲ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਾਨਸਕ ਉਨਤੀ ਵਿਦਿਆ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਾਨਸਕ ਉਨਤੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਅਤਿਅੰਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾਤਮ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਗੇ ਹੀ ਲਈ ਤੁਰਦੀ ਹੈ। ਦਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਾਉਂਦੇ। ਵਿਦਿਆ ਵੀ ਇਕ ਦਰਿਆ ਦੀ

ਤਰਾਂ ਹੈ। ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਮਾਨਸਿਕ ਪਧੌਰ ਤੇ ਉਚਾ ਉਠ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਤੌਸਲੀ, ਖੇੜਾ ਤੇ ਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੀ ਅਮੋਲਕ ਚੀਜ਼ ਹੋਈ!!

ਸਾਡੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਬਹੁਤ ਲੋਗ ਇਹ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਕੰਮ ਕੇਵਲ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਕਈ ਲੋਗ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਹੀ ਛੱਡਦੇ ਹਨ। ਦੌਲਤ ਦੀ ਕਦਰ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਸਥਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚੋਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਉਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਕਦਰ ਹੀ ਮੁਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਐਸਾ ਕਰਨਾਂ ਉਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਵਲ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ

ਇਕ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਆਦਰਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਫਰਜ਼ ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਹੈ। ਵਿਦਿਅਕ ਉਨਤੀ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਵਿਦਿਅਕ ਸਫਲਤਾ ਦੀ ਪੂਰੀ ਆਸ ਅਤੇ ਯਕੀਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਅਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਚਾ ਦੇਖਣ ਦੇ ਕਰਤਵ ਵਿਚ ਗੌਰਵਤਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਧਾਰਮਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ

‘ਬਾਬਾ’ ਸ਼ਬਦ ਸਿਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਅਹਿਮ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਸਿਖ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਡੂੰ-ਗੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸ਼ਰਧਾ ਭਰੇ ਅਤੇ ਅਤਿਅੰਤ ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਲੇ ਖਿਆਲ ਮਨ ਵਿਚ ਉਪਜਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਉਚ-ਕੋਟੀ ਦਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ‘ਬਾਬਾ’ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਨਾਤਾ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸਭਿਅਤਾ ਨਾਲ ਬੜੇ ਡੂੰਗੇ ਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਹੈ। ਆਉ ਵੀਚਾਰੀਏ!

ਸਿਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ‘ਬਾਬਾ ਜੀ’ ਕਹਿਕੇ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ‘ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ’ ਕਹਿਕੇ ਵੀ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ‘ਬਾਬਾ ਜੀ’ ਕਹਿਕੇ ਯਾਦ ਕਰੀਦਾ ਹੈ। ਜੁਗੋ-ਜੁਗ ਅਟੱਲ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਤੇ ‘ਬਾਬਾ ਜੀ’ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਇਕਮਿਕਤਾ ਯਾਂ ਅਭੇਦਤਾ, ‘ਬਾਬਾ ਜੀ’ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸਰਵ-ਉਚ ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਇਹ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਯਾਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ:

- ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਕਮਰਾ
- ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਸੰਤੋਖਣਾ
- ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਰੁਮਾਲੇ

- ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਚੰਦੋਆ ਅਤੇ ਪਾਲਕੀ ਆਦਿ

‘ਬਾਬਾ ਜੀ’ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਗਲਾ ਅਰਥ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਸਿਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਥ ਹਿਤ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਯਾਂ ਵਡੇ ਜੌਹਰ ਕਰ ਵਿਖਾਏ, ਨੂੰ ਵੀ ‘ਬਾਬਾ’ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬਾਬਾ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਹਾਦਰ, ਬਾਬਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਆਹਲੂ-ਵਾਲੀਆ, ਬਾਬਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜੀਆ, ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੌਰੰਗਾਬਾਦ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਜੋ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕਰ ਦਿਖਾਏ, ਉਸ ਦਾ ਸਦਕਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਬਾਰਕ ਨਾਮ ਨਾਲ ‘ਬਾਬਾ’ ਸ਼ਬਦ ਜੁੜਿਆ।

ਆਉ, ਹੋਰ ਅਗੇ ਚਲੀਏ! ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੇ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਈ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੰਗੀ ਜੌਹਰ ਵਿਖਾਉਂਦਿਆਂ, ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਦੰਦ ਖੱਟੇ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿੱਤੀ। ਆਪਣੇ ਵਡੇ ਭਰਾ ਦੀ ਲੀਹਾਂ ਤੇ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਜੰਗੀ ਕਰੌਤਵ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੇ

ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਲਾਲਚਾਂ ਨੂੰ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ, ਮੌਤ ਦੇ ਡਰਾਵੇ ਤੋਂ ਅਡੋਲ ਰਹੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਾਏ ਪੰਥ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲੰਧ ਕਰਨ ਹਿਤ, ਸੱਚੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ, ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਚਲਾਏ ਪੰਥ ਹਿਤ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਵਾਰ ਗਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦਾਦਾ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਾਂਗ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਨਾਂ ਛੱਡਣ ਦਾ ਵੱਲ ਸਿਖਾ ਗਏ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਸਦਕਾ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ‘ਬਾਬਾ’ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਆਖਦੇ ਹਾਂ

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਬਾਬਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ।
ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਬਾਬਾ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ।
ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਬਾਬਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜੀ।
ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਬਾਬਾ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਜੀ।

ਆਉ, ‘ਬਾਬਾ’ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਗਲਾ ਅਰਥ ਵੀਚਾਰੀਏ। ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਮਹਾਨ ਗੁਰਮੁਖ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਸਤੂਆਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਨਾਮ

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਮਪੁਰ ਖੇੜੇ ਵਾਲੇ ਵੀ ਇਸ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਯਾਦ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਜਿਥੇ 'ਬਾਬਾ' ਸ਼ਬਦ ਸਾਡੀ ਧਾਰਮਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਅੰਗ ਹੈ ਉਥੇ ਸਿਖ ਸਿ-ਭਾਤਾ ਵਿਚ ਵੀ 'ਬਾਬਾ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਖਾਸ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਨੂੰ 'ਬਾਬਾ' ਕਹਿਕੇ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰੀਦਾ ਹੈ। ਵਿਰਲੇ ਵੱਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ 'ਬਾਬਾ' ਕਹਿ-ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਹੈ 'ਬਾਬਾ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਗਾਥਾ।

ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਸਾਡੇ ਅਜੋਕੇ ਧਾਰਮਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ 'ਬਾਬਾ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਬੇ-ਸਿਦਕੀ ਢੰਗ ਨਾਮ ਇਸਤਿਮਾਲ ਬਾਰੇ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ 'ਬਾਬਾ' ਅਤੇ 'ਬਾਬਾ ਜੀ' ਕਹਿਕੇ ਬੁਲਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਬਾਬਾ' ਸ਼ਬਦ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਗਲ-ਬਾਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ 'ਬਾਬਾ ਜੀ' ਕਹਿਕੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਰੋਸ ਕੀਤੇ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਅਗੇ ਤੌਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦੋਸ਼ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਦੁਖ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ 'ਬਾਬਾ' ਸ਼ਬਦ ਅਣ-ਭੋਲ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗਲ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਜਣਾਂ ਬੇ-ਅੰਮ੍ਰਿਤੀਆ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾਂ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਕੁਝ ਸਜਣ 'ਬਾਬਾ ਜੀ' ਕਹਿਕੇ ਗਲ ਤੌਰਦੇ ਹਨ। ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ਕਿ ਬੁਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀਰ ਨੇ ਦੂਜੇ ਦਾ ਹਾਲ ਪੁਛਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਖੇ ਕਿ "ਬਾਬਾ ਜੀ, ਕੀ ਹਾਲ-ਚਾਲ ਹੈ?" ਯਾਂ "ਹੋਰ ਬਾਬਾ ਜੀ, ਕੀ ਬਣਦੈ?" ਇਸ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਅਣਗਹਿ-ਹਲੀ ਕਰ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੀ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ 'ਬਾਬਾ ਜੀ' ਕਹਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ? ਸਾਡੇ ਪਰਚਾਰਕਾਂ ਦੀ ਇਹ ਘਾਟ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ-ਅੰਦਾਜ਼ ਹੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੀ ਉਹ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਅਖਵਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਯਾਂ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬੱਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਲਵਣਵਲ ਅਤੇ ਉਮਰ ਦਾ ਇਨਸਾਨ ਹੋਵੇ।

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਯਾਂ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਦਾ ਮਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦੋਸ਼ ਬੇ-ਅਦਬੀ ਦਾ ਹੈ। ਬੇ-ਅਦਬੀ ਤੋਂ ਛੁਟ, ਸਾਡੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਟ ਵਜਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਉਪਲਬਧ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆਂ ਸਾਡਾ ਭਾਈਚਾਰਕ ਜੀਵਨ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਨਿਭ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: 'ਵੀਰ ਜੀ', 'ਭਾਜੀ', 'ਭਰਾਜੀ', 'ਸਰਦਾਰਜੀ', 'ਮਾਲਕੋ', ਨਾਮ ਨਾਲ ਸਿੰਘ ਲਗਾ ਕੇ ਪੁਕਾਰਨਾ, ਆਦਿ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਡੋਰਮਓਲ ਅਤੇ ਨਿਡੋਰਮਓਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਯਾਂ ਵ-ਡਿਆਂ ਤੋਂ ਛੁਟ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਹਰ ਇਕ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਜੇ ਵੀਰ ਇਸ ਗਲ ਨੂੰ ਸਮਝਦੇ ਹਨ

ਉਹ 'ਬਾਬਾ / ਬਾਬਾ ਜੀ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਆਮ ਭਾਈਚਾਰਕ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ 'ਬਾਬਾ/ ਬਾਬਾ ਜੀ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗੁ-ਰੂਆਂ ਨਾਲ (ਭਾਵਨਾ ਸਹਿਤ) ਜੁੜਿਆ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟ ਬਾਬਾ ਸ਼ਬਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਵਰਤਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਸਿਖ ਪੰਥ ਪਰਵਾਣ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਮਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਭੜੋਲੀ ਵਿਚੋਂ ਕਣਕ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਧੀ ਜਦੋਂ ਕਣਕ ਲੈਣ ਗਈ ਤਾਂ ਭੜੋਲੀ ਖਾਲੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਜੀ ਭੜੋਲੀ ਤਾਂ ਅਲਾਹ-ਅਲਾਹ ਹੈ।" ਕਿਸੇ ਲਫਜ਼ ਦੀ ਗਲਤ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਅਰਥ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹੋਰ, ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਕਿਸੇ ਲਫਜ਼ ਨੂੰ ਵਰਤਿਆਂ ਉਸ ਦੇ ਮਤਲਬ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਰੀ ਸਿਖ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਅਤੇ ਪੁਰਜੋਰ ਅਪੀਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨਵੀਂ ਚਲ ਰਹੀ ਵਾਦੀ ਤੇ ਰੋਕ ਪਾਉਣ ਅਤੇ ਇਸ ਅਣਗਹਿਲੀ ਦੇ ਅਭਾਗੀ ਨਾ ਬਣਨ।

ਲੋੜ ਹੈ ਸਿਦਕ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭਾਉ ਦੀ !! ਆਉ ਇਸ ਚਲ ਰਹੀ ਵਾਦੀ ਨੂੰ ਰੋਕ ਪਾਈਏ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਧਾਰਮਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰੀਏ।

ਕੋਈ ਭੁਲ ਚੁਕ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਿਮਾ ਕਰ ਦੇਣੀ ਜੀ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ ॥

-ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ

ਵਡਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਫਰਜ਼

ਘਰ ਵਿਚ ਵਡਿਆਂ ਦੀ ਛੱਤਰ-ਛਾਇਆਂ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਵਡਿਆਂ ਦੀ ਸਰਪਰਸਤੀ ਮਨੁਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਇਕ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਵਡਿਆਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਸਰਬ-ਪੱਖੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤਾ ਵਾਸਤੇ ਬੜੀ ਕਲਿਆਨਕਾਰੀ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ। ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਠੰਡੀਆਂ ਛਾਵਾਂ ਹੇਠ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਤਤੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿਰਫ ਤੇ ਸਿਰਫ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਵਡੇ ਜਾਂ ਮਾਪੇ ਹੀ ਹਨ।

ਬਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਜਾਂ ਵਡੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਸਾਥ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਮਾਪੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੰਨਿਆਂ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਬੜੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ ਸਿਰਮੋਰ ਹੈ। ਬਚੇ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਆਪਣੇ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਨੀਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁਖ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਵੀ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣਿਆਂ ਵਡਿਆਂ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ।

ਵਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਉਪਰੋਕਤ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਬਚੇ ਪ੍ਰਤੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਤ ਯਾਂ ਲਾਲਸਾ ਦੇ, ਉਪਜੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕੀ ਸਾਡੇ ਵੀ ਕੁਝ

ਫਰਜ਼ ਹਨ ਆਪਣੇ ਵਡਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ? ਵਡਿਆਂ ਦੀ ਇਤਨੀਆਂ ਦੇਣਾਂ ਦਾ ਕਰਜ਼ ਅਸੀਂ ਨਾਮ-ਮਾਤਰ ਹੀ ਉਤਾਰ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਫਰਜ਼ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਸਾਡੇ ਬਚਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਸਾਡੇ ਮਨ ਕਰਕੇ, ਭਾਵਨਾਂ ਸਹਿਤ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਬੈਠਣ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਵਡਿਆਂ ਨਾਲ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਪੁਛਣਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰਖਣੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਬਾਰੇ ਧਿਆਨ ਰਖਣਾਂ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਵਡਿਆਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਨ ਦਾ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਰੂਰ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਹਨ ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਆਪਣਿਆਂ ਵਡਿਆਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦਾ ਅਤੇ ਘਰ ਵਿਚ ਵਡਿਆਂ (ਦਾਦਾ ਦਾਦੀ ਜੀ, ਨਾਨਾ ਨਾਨੀ ਜੀ ਯਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਡੇ) ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਵਡਿਆਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਬੋਲੀ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਕਰੀਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਰਹਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਡਿਆਂ ਨੂੰ "ਜੀ" ਕਹਿਕੇ ਬੁਲਾਉਣਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਵਡਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਸੀਸਾਂ ਭਰੇ ਖਿਆਲ ਬਹੁਲਤਾ ਵਿਚ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ। ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਗਲ ਵਿਚ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ "ਜੀ" ਲਫਜ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਾਲ ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਲੀ ਬੋਲੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ

ਬੋਲਿਆਂ ਤੇ ਸੁਣਿਆਂ ਘਰ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਹਰਿਆ-ਭਰਿਆ ਭਾਵ ਖੇੜੇ ਵਾਲਾ ਬਣਿਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਅਜੋਕੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਮਨੁਖੀ ਕਦਰ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਜਾਂ ਘਾਟ ਦੇਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਣ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਅਜਿਹਾ ਗਲਤਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਪ੍ਰਤੀ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਗਲ ਤਾਂ ਦੂਰ ਰਹੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਮ ਲੋੜਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਜੋ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਲਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ (ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ)- ਸਾਡੇ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਸਾਡੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਭਰੇਗਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਤਰਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਸੀਂ ਨਿਭਾਈ ਹੈ ਉਸੇ ਨਮੂਨੇ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵਤੀਰਾ ਸਾਡੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਬਚਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋ ਵਰਤੇਗਾ।

ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਵਡਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬੋਲਣ ਦੇ ਢੰਗ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਗਲ ਅਸੁਭ ਹੈ। ਮੰਦੇ ਭਾਗਾਂ ਅਤੇ ਬੇ-ਕਿਸਮਤੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਜਿਥੇ ਵੀ ਹਾਂ ਵਡਿਆਂ ਦੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹਾਂ।

ਆਉ ਜਰਾ ਵੀਚਾਰੀਏ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ
ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ:

**ਜੀਵਤ ਪਿਤਰ ਨ ਮਾਨੈ ਕੋਊ ਮੂਏਂ
ਸਿਰਾਧ ਕਰਾਹੀ ॥
(ਪੰਨਾ ੩੩੨)**

ਚੌਥੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ
ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੇ ਲੜਕੇ

ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਇਹ ਸਿਖਿਆ:

**ਜਿਨ ਕੇ ਜਣੇ ਬਡੀਰੇ ਤੁਮ ਹਉ ਤਿਨ ਸਿਉ
ਝਗਰਤ ਪਾਪ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
(ਪੰਨਾ ੧੨੦੦)**

ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਉਚੀ ਸਿਖਿਆ ਮਿਲ
ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਵਡਿਆ ਦੀ ਆਗਿਆ
ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ

ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਉਪਰੋਕਤ
ਲਿਖੀਆਂ ਸਿਖਿਆਵਾਂ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ
ਚਾਨਣ-ਮੁਨਾਰਾ ਹਨ।

ਵਲੋਂ:ਰੀਨਾਂ ਕੌਰ ਚਾਵਲਾ

ਬਚਿਆਂ ਲਈ ਸਮੇਂ ਦਾ ਤੋਹਫਾ

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਹੁਤ ਅਮੁਲ ਦਾਤ ਹੈ - 'ਬੱਚੇ'। ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣੀ ਹਰ ਇਕ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਹਨ। ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਬ-ਪੱਖੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣੀ ਚੰਗੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਕਰਤੱਵ ਹੈ। ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਰਸਤਾ ਮਾਪੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਤਹਿ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਰਸਤਾ ਬਚਿਆਂ ਨੇ ਤਹਿ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਪੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਮਾਰਗ-ਦਰਸ਼ਕ ਬਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ, ਬਚਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬਹੁਤ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਚੰਗੇ ਅਸੂਲ, ਚੰਗੀਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਅਤੇ ਆਦਤਾਂ ਬੱਚੇ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਤੋਂ ਹੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਰੁਚੀਆਂ ਤੇ ਆਦਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸਾਥੀ ਹੋਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੁਣ ਜੋ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੇ ਹੋਣ, ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਅਪਨਾਏ ਅਸੂਲ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਮਹਤਵਪੂਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬਚਪਨ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਸਮਾਂ ਹੈ ਜੋ ਆਦਮੀ ਆਪਣੇ ਹਰ ਪੜਾਅ ਉਤੇ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਲੈਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਬਚਪਨ ਦੀ ਕਦਰ ਪਛਾਣੀ ਯਾਂ ਜਾਣੀ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਚੰਗੇ

ਤੇ ਉਚੇਰੇ ਜੀਵਨ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਬਚਪਨ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਬੜੀ ਮਹਤਤਾ ਹੈ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਐਸੀਆਂ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਅਸੀਂ ਬਚਿਆਂ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਜੀਵਨ ਰਾਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਐਸੀਆਂ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਾਂ । ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਘਰ ਵਿਚ ਸਫਾਈ ਰਖਣ ਦਾ ਵੱਲ, ਬੱਚੇ ਸਾਡੇ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ-ਤਰੀਕਿਆਂ ਤੋਂ ਸਿਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਪਣ-ਉਂਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਬੋਲੀ ਅਸੀਂ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਾਂਝੇ ਕੁਝ ਅਸੂਲ ਅਸੀਂ ਬਚਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨ ਦੇ ਚਾਅਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅਸੂਲ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵੀ ਅਧਾਰ ਬਣਨ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਬਚਿਆਂ ਦਾ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਜੋਲ ਤੇ ਮਿਲਵਰਤਣ ਹੋਵੇ। ਬੱਚੇ ਤੇ ਮਾਪੇ ਇਕੋ ਜਗਾ ਉਤੇ ਤੇ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ । ਐਸਾ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਆਪਣਿਆਂ ਬਚਿਆਂ ਨਾਲ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਬਚਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਕਵੱਣਾ ਕੋਈ ਅਹਿਸਾਨ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੇ ਫਰਜ਼ ਅਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੀ ਇਕ ਰੂਪ ਹੈ।

ਅਜ-ਕਲ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਇਤਨਾ ਰੁਝੇ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਬਚਿਆਂ ਲਈ

ਸਮਾਂ ਕਢਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਚੁਨੌਤੀ ਬਣਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੁਖ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਇਹ ਹਨ- ਪੈਸਾ, ਪੈਸਾ ਅਤੇ ਪੈਸਾ (ਕਮਾਉਣਾ)। ਸਾਡੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਕੁਝ ਲੋਕ ਦੌਲਤ ਦੀ ਹੀ ਕਦਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਕਿਤੇ ਲੁੱਕ ਹੀ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ। ਪੈਸਾ ਕਮਾਉਣਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸ ਦੌੜ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਬਚਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਡਾ ਨਿਯੁਕਤ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ? ਬੱਚੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਾਪੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣ, ਮਿਲ ਬੈਠਣ, ਗਲਾਂ ਕਰਨ ਆਦਿ। ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣ ਦੀ ਤਾਂਗ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਲਾਲਸਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਬਚਿਆਂ ਨਾਲ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਉਣ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਨਸਕ ਪੱਧਰ ਉਚੇਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਇਕ ਅਧਿਆਪਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਪਿਛਲੇ ਦੱਸ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਤੋਂ, ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਵਿਦਿਅਕ ਉਨਤੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਖਾਸ ਨੁਕਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਆਪ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਹਨ ਜੀ:

੧) ਬੱਚੇ ਦੀ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਅਦਾਇਗੀ ਉਸ ਦੇ ਘਰੇਲੂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੈ, ਉਹ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਹਨ।

੨) ਜਿਹੜੇ ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਪੜਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਰਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਵਿਦਿਅਕ ਉਨਤੀ ਬਾਰੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਅਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਬਚਾ ਨਹੀਂ ਵੀ ਪੜਾਈ ਵਿਚ ਮਾਹਿਰ, ਪਰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਇਹ ਤਸੱਲੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਉਸ ਪ੍ਰਤੀ ਰੁਚੀ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਐਸੀ ਸੋਚ ਉਸ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਤਰੱਕੀ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

੩) ਜਿਹੜੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜਾਈ ਦੀ ਕਦਰ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ

ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਰਖਦੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪੜਾਈ ਵਿਚ ਅਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

੪) ਜਿਹੜੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣਿਆਂ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਪੜਾਈ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। (ਇਹ ਗਲ ਭਾਵੇਂ ਇਕ ਜ਼ਾਹਰੀ ਕਰੱਤਵ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਬੱਚੇ ਦੇ ਦਿਲ ਤੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਉਕਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ।)

ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ

ਚਾਹਵਾਂਗੀ ਕਿ ਬੱਚੇ ਦੀ ਉਨਤੀ ਵਾਸਤੇ ਜਿਥੇ ਸਕੂਲ, ਅਧਿਆਪਕ, ਉਸ ਦੇ ਕਲਾਸ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸੁਲੱਭ ਸਹੂਲਤਾਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਥੇ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ, ਥਾਪੜਾ ਅਤੇ ਬਚਿਆਂ ਨਾਲ ਬਿਤਾਇਆ ਸਮਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਹਿਸੇਦਾਰ ਹਨ।

ਵਲੋਂ: ਰੀਨਾਂ ਕੌਰ ਚਾਵਲਾ

ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ।

ਨੀਚਾ ਅੰਦਰਿ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਨੀਚੀ ਹੂ
ਅਤਿ ਨੀਚੁ ॥ ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ
ਸਾਬਿ ਵਡਿਆ ਸਿਉ ਕਿਆ ਰੀਸ ॥
ਜਿਥੈ ਨੀਚ ਸਮਾਲੀਅਨਿ ਤਿਥੈ ਨਦਰਿ
ਤੇਰੀ ਬਖਸੀਸ ॥੪॥੩॥

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ, ਅਜ ਅਸੀ
ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜਨਮ
ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਮਨਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਜੁੜ ਬੈਠੇ
ਹਾਂ। ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ
ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਸਿਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸਦਾ
ਨਮਸਕਾਰੀ ਹੈ।

ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ
ਜੂਨ ੧੯੦੪ ਵਿਚ ਖੰਨੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇਕ
ਪਿੰਡ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭਗਤ ਜੀ
ਪੈਸੇ ਵਲੋਂ ਇਕ ਸੁਖੀ ਪਰਵਾਰ ਵਿਚੋਂ
ਸਨ ਪਰ ਕਿਸਮਤ ਕਰਕੇ ਆਪ ਨੂੰ
ਗਰੀਬੀ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ
ਪਿਆ। ਆਪ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬੜੀ
ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਦਿਨ ਦੇਖੇ। ਪਰਵਾਰ ਦੇ
ਨਿਰਬਾਹ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਲਸਾ
ਸਕੂਲ, ਖੰਨੇ ਵਿਚ ਪੜਦੇ ਸਨ। ਇਕ
ਵਾਰੀ ਦੀ ਗਲ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਮਾਤਾ
ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਖੰਨੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਰੇਲ
ਗਡੀ ਵਿਚ ਸਫਰ ਦੇ ਪੈਸੇ ਤੱਕ ਨਹੀ
ਸਨ। ਜਦੋਂ ਗਡੀ ਖੰਨੇ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੀ ਤਾਂ
ਉਨਾਂ ਨੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ
ਹੀ ਚਲਦੀ ਗਡੀ ਵਿਚੋਂ ਛਾਲ ਮਾਰ
ਦਿਤੀ। ਆਪ ਨੂੰ ਸੱਟਾਂ ਲਗੀਆਂ। ਸਾਧ
ਸੰਗਤ ਜੀ, ਵੇਖੋ ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ
ਆਰਥਕ ਪਿਛੋਕੜ ! ਜਦੋਂ ਇਹ
ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਖਾਲਸਾ ਸਕੂਲ, ਖੰਨੇ ਦੇ

ਬਚਿਆਂ ਨੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ ਤੇ
ਨੱਠੇ- ਨੱਠੇ ਆਏ। ਬਚਿਆਂ ਨੇ ਆਪ ਦਾ
ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਦਵਾ ਦਾਰੂ ਕੀਤੀ।

ਭਗਤ ਜੀ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚੋਂ
ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਆਪ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਰਾ
ਸਾਹਿਬ, ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਗਏ। ਉਥੇ ਭਾਈ
ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਆਦਰ-ਭਾਵ ਅਤੇ ਸੇਵਾ
ਵੇਖ ਕੇ ਆਪ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ
ਅਤੇ ਆਪ ਬਿਨਾਂ ਦੂਸਰੀ ਸੋਚ ਦੇ ਸਿਖ ਸਜ
ਗਏ।

Bhagat Puran Singh ji is
that Sikh hero who dedicated
his life to the upliftment of the
poor and the downtrodden.
ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਾਰੇ ਜਗਤ
ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸਿਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਬੜੀ
ਮਹਾਨ ਦੇਣ ਹੈ। Bhagat ji's life is a
multi-faceted one. He has
welcomed and endeared all
domains of human life as the
field of his studies. ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਸ਼ਾ
ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਈ ਬੇਲੋੜਾ ਨਹੀ
ਸੀ। ਆਪ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ
ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਿਖਾਈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ
ਅਧਿਐਨ ਵਿਚ ਜੁੜੇ। Any sphere
which touches the human life
has touched Bhagat Puran
Singh ji's area of study. ਵੱਖ
ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਹੈ
ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਉਤਮਤਾ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ
ਪਰਚਾਰਿਆ।

ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਪੜਾਈ ਲਿਖਾਈ ਦਾ
ਬਹੁਤ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ
ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੜਾਈ ਦੇ ਵੇਗ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ
ਨਹੀ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਪ੍ਰਚੰਡ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਭਗਤ

ਜੀ ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਵਿਚੋਂ ਫੇਲ ਹੋ ਗਏ
। ਪਰ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਉਹ ਨਿਰਾਸ਼ ਨਾਂ ਹੋਏ
। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪੜਾਈ ਦੀ ਲਗਨ, ਸ਼ੌਕ
ਅਤੇ ਕਦਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ
ਪੜਾਈ ਦਾ ਦਰਿਆ ਤੇਰੀ ਰਖਿਆ। ਆਪ
Dyal Singh College, ਲਾਹੌਰ ਦੀ
ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਿਚ ਆਪ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਇਆ
ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾਂ
ਜੀ, ਦਸਵੀਂ ਫੇਲ ਹੋਏ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ
ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸੁਣਨ ਨੂੰ
ਉਤਾਵਲੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ
ਵੱਧ ਧਿਆਨ ਦਾ ਪਾਤਰ-ਵਿਸ਼ਾ - Envi-
ronment ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ
ਵਧੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਤੀ ਸੀ
। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਰੋ ਰਹੀ
ਹਵਾ, ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣੋ
। ਸਾਡੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਧਿਆਨ ਦੀ
ਲੋੜ ਹੈ। Our Environment
needs our care. ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰਿਸ਼ਟੀ
ਸੰਬੰਧੀ ਉਸਦੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ
ਕਰਵਾਇਆ। ਭਗਤ ਜੀ ਬੇਅੰਤ ਰਸਾਲੇ
ਛਪਵਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਜਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀ। ਆਪ
ਆਖਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ
ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਦਰੱਖਤ ਲਾਵੇ ਅਤੇ
ਰਭ ਅਗੇ ਰੋ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ ਕਿ ਉਹ
ਇਸ ਦਰੱਖਤ ਨੂੰ ਵਡਾ ਕਰਣ।

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕੁ ਸੰਦੇਸ਼
ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

#ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਿਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ।

#ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰੋ।

ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੁੱਖ ਲਗਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰੋ।

Diesel ਅਤੇ petrol ਦੀ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ ਤੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸੰਜਮ ਮਈ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰੋ।

ਰੋ ਰਹੀ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੁਣੋ। ਰੁੱਖ ਲਾਉਣੇ ਨਾ ਭੁੱਲੋ, ਰੁੱਖ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹਨ।

ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇਕ ਰੁੱਖ ਜ਼ਰੂਰ ਲਗਾਵੇ ਅਤੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰੇ।

ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦਇਆਮਈ ਭਾਵਨਾ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

"ਜਿਥੇ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਹਲੀ ਵੇਖੋ ਉਥੇ ਰੁੱਖ ਲਾਵੋ।

ਜਿਥੇ ਨਵਾਂ ਰੁੱਖ ਵੇਖੋ ਉਥੇ ਉਥੇ ਪਾਣੀ ਪਾਵੋ।

ਰੁੱਖਾਂ ਬਿਨਾ ਰੇਤਾ ਹੁੰਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਬਚਾਣਾ ਏ।

ਲੱਖਾਂ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਵੰਡ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਏ।"

ਹਰ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਲੇਖ ਲਿਖਕੇ ਹਰ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਹੈ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ, ਅਜ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੀ ਗਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਦੁਖ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਦੀ ਰੁਚੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਘਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦਰੱਖਤ ਕਟਾਉਣ ਵਿਚ ਹੀ ਅਗੇ ਹਾਂ ਤੇ ਆਖ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੌਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰੇ, ਕੌਣ ਪਤਿਆਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਦਾ ਬੋਝ ਝੱਲੇ, ਆਦਿ। ਆ ਤੱਕੇ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਮੁਖ ਇਸ ਆਸ਼ੇ

ਵਲ ਮੋੜਿਆ ਤੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਬਾਰੇ ਪਰਚਾਰਿਆ। ਆਪ ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਬਨਸਪਤੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਉਪਰ ਕੇਸ ਸਮਾਨ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਕਟਾਈ ਅਤੇ ਖਾਤਮੇ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ।

ਕੁਝ ਕੁ ਲੇਖ ਜੋ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖੇ ਯਾਂ ਛਪਵਾਏ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: "ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਕਟਾਈ", "ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ", "Motor Car- The most dangerous invention of mankind", "Animals -Our younger brothers", ਆਦਿ।

ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਪ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਵੀ ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਧਾਈ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪ ਦੇ ਛਪਵਾਏ ਇਹ ਲੇਖ ਮਿਲਦੇ ਹਨ: "ਧਰਮ ਕਿ ਸੁਕੀਨੀ?" " ਬੀਬੀ ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੌਰ", "ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ?" ਆਦਿ।

ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਈ ਹੈ । ਆਪ ਦਾ ਆਖਣਾ ਸੀ ਕਿ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਹਨ ਅਤੇ ਦਰੱਖਤਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਆਪ ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੇਖ ਅਤੇ ਛਾਪੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ Recycled paper ਤੋਂ ਬਣਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਹੀ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਮੁਖ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਆਪ ਦੀ ਚਲਾਈ ਸੰਸਥਾ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਆਪ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਅਤੇ ਲੇਖ ਵੰਡਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੁਫਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਟਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵੰਨ-

ਸਵੰਨੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਲੇਖ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣ ਦਾ ਜੀ ਕਰ ਆਉਦਾ ਹੈ।

ਆਪ ਨੇ ਜੋ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਹੈ। Bhagat Puran Singh ji has touched various topics of Science. Bhagat ji worked tirelessly for the growth and good of humanity.

ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੇ ਬਾਨੀ ਕਰਕੇ ਜਾਂਣਦੇ ਹਾਂ। 'ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ' ਦਾ ਅਖਰੀ ਅਰਥ ਹੈ- ਪਿੰਗਲਿਆਂ ਦਾ ਵੇਹੜਾ।

"ਬਾਨੀ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਇਕ ਸੱਚਾ ਭਿਖਾਰੀ ਏ।

ਪਿੰਗਲੇ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਸੱਚਾ ਉਹ ਪੁ-ਜਾਰੀ ਏ।"

ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਉਤੇ ਆਪ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਸਿਖ ਬਣ, ਉਸੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਸੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਲਾਹੌਰ । ੧੯੩੪ ਵਿਚ ਇਕ ਚਾਰ ਸਾਲ ਦਾ ਬੱਚਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਕਿਸੇ ਵਲੋਂ ਛਡਿਆ ਮਿਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਚੇ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਸੰਭਾਲਿਆ। ੧੯੪੭ ਵਿਚ ਆਪ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਤਾਂ ਇਸ ਬਚੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲੈ ਆਏ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚੋਂ ਤੁਕ ਹੈ " ਸਗਲ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਜਿਸੁ ਮਨ ਮਾਹਿ ॥ਤਿਸ ਤੇ ਬਿਰਥਾ ਕੋਈ ਨਾਹਿ ॥ "

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁਜ ਕੇ ਭਗਤ ਜੀ ਨੇ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਘਾਲਨਾਵਾਂ ਕਰਕੇ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਨੂੰ ਅਗੇ ਤੋਰਿਆ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਉਗਰਾਈ ਵਾਲਾ ਕੌਲਾ ਨਾਲ ਰਖਦੇ । ਦਾਨੀ ਸਜਣਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਅਜੋਕਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ। ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੜੀ ਲਗਨ ਨਾਲ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਹੀ ਔਕੜਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਆਪ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਪਿੰਗਲੇ ਸਮੇਤ ਉਗਰਾਈ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਮੋਢੀਆਂ ਨਾਲ ਗਲ-ਬਾਤ ਕਰਕੇ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮੰਗੀ ਤਾਂ ਸ. ਹਜ਼ੂਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾੜਿਆ ਤੇ ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਜਾਰੀ ਰਖਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ।

Bhagat Puran Singh ji was a dedicated saint. He spent most of his life in improving the life of the unfortunate and the needy. He had a special affection for the handicapped section of the society. Bhagat Puran Singh ji spent a lot of his life in caring for people of vari-

ous ages and problems. ਆਪ ਨੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ, ਪਿੰਗਲਿਆਂ ਦੀ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਯਾਂ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਪਛੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ, ਤਨ, ਮਨ ਅਤੇ ਧਨ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਲੂਲੇ, ਲੰਗੜੇ ਅਤੇ ਪਿੰਗਲੇ ਆਪ ਦੀ ਦਇਆ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਖਾਂਵੇ ਜੀਵਨ ਲਈ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਯੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ। ਹਰ ਤਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰਖਿਆ। ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਿਘਾ ਅਤੇ ਜ਼ਾਤੀ ਪਿਆਰ ਸੀ।

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਕੁਝ ਕੁ ਗਰੀਬ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰ ਸਜਣਾਂ ਲਈ, ਤੰਬੂਆਂ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੀ ਇਹ ਸੰਸਥਾ, ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਲਗਨ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤ ਸਦਕਾ ੨੫੦ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਲਈ, ਤਿੰਨ-ਮੰਜ਼ਲੀ ਇਮਾਰਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਈ। ਅਜ ਵੀ ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਆਪਣੇ ਫਰਜ਼ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਿਭਾਅ ਰਹੀ ਹੈ।

ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਪ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਖਿਆਲ ਰਖਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਖ ਦਰਦ ਵੰਢਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਜਾਨਵਰ ਸਾਡੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੋਈ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਜਾਨਵਰ ਵੇਖਦੇ ਤਾਂ ਆਪ ਆਪਣੇ ਹਥੀਂ ਜ਼ਮੀਨ ਪੁਟ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਫਨਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਹਦ ਤਕ ਭਗਤ ਜੀ ਦਾ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨਾਲ ਹਿਤ ਸੀ।

ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਸੰਸਥਾ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਘਾਲਣਾ

ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਗਗਨ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਉਘੇ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਚਮਕਦਾ ਰਵੇਗਾ। ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਬੀੜਾ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਚੁਕਣਾ ਪਿਆ। ਧੰਨ ਹੈ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮਹਾਨ ਕੰਮ ਆਪ ਹੀ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤੋੜ ਨਿਭਾਇਆ!!

ਆਪ ੮੮ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਭੋਗ ਕੇ ਅਗਸਤ ੧੯੯੨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ। ਅਜ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਮਨਾਉਣ ਲਗਿਆਂ ਫਖਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹੋਣਗੇ ਯਾਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸੁਣਿਆਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਆਉ, ਇਸ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਠੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਜੁੜ ਬੈਠੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀਉ ,ਗਜ ਕੇ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਈਏ:

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਿਹ॥

- ਰੀਨਾਂ ਕੌਰ

A PERILOUS TREND

The Sikhs are today disgracefully stigmatized with alcohol. The Sikhs have gained a spot where it is a common place for them to be associated with alcoholic drinks. We can find Sikh pictures on certain brands of alcohol. Punjab today is passing through a phase of culture where folk-lore exalts alcoholism. The societal values do not deter this trend amongst youth who in large numbers lead to this perilous habit.

Before I go on to present and share my views on the subject, I seek to mention a few disclaimers by our Great Gurus on the aforementioned topic:-

੧) ਹੋਛਾ ਮਦੁ ਚਾਖਿ ਹੋਏ ਤੁਮ ਬਾਵਰ ਦੁਲਭ ਜਨਮੁ ਅਕਾਰਥ॥੧॥

Guru Arjan Dev Ji
Raag Maaroo 1001

੨) ਦੁਰਮਤਿ ਮਦੁ ਜੋ ਪੀਵਤੇ ਬਿਖਲੀ ਪਤਿ ਕਮਲੀ ॥ ਰਾਮ ਰਸਾਇਣਿ ਜੋ ਰਤੇ ਨਾਨਕ ਸਚ ਅਮਲੀ ॥੪॥
੧੨॥੧੧੪॥

Guru Arjan Dev Ji
Raag Aasaa 399

੩) ਸਲੋਕ ਮਃ ੩ ॥
ਮਾਣਸੁ ਭਰਿਆ ਆਣਿਆ ਮਾਣਸੁ ਭਰਿਆ ਆਇ ॥
ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਮਤਿ ਦੂਰਿ ਹੋਇ ਬਰਲੁ ਪਵੈ ਵਿਚਿ ਆਇ ॥
ਆਪਣਾ ਪਰਾਇਆ ਨ ਪਛਾਣਈ ਖਸਮਹੁ ਧਕੇ ਖਾਇ ॥
ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਖਸਮੁ ਵਿਸਰੈ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥
ਝੂਠਾ ਮਦੁ ਮੂਲਿ ਨ ਪੀਚਈ ਜੇ ਕਾ ਪਾਰਿ ਵਸਾਇ ॥
ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਸਚੁ ਮਦੁ ਪਾਈਐ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਜਿਸੁ ਆਇ ॥
ਸਦਾ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰਹੈ ਮਹਲੀ ਪਾਵੈ ਥਾਉ ॥੧॥ Pg 554

The Guru's directions (lovingly referred to as 'hukams' by the Sikhs) originate from the depths of wisdom. Guru ji has fashioned the Sikh Way of life with His divine wisdom and intelligence. He has condemned certain things vehemently.

"We are not drunkards." ; *"We only take in limit."* ; *"One shouldn't take anything in excess"* ; *"One should enjoy everything"*--
These are the favourite template sayings of the alcoholic clique. For example, a few

Sikhs would get enticed by such drinks being served in airplanes. Ask them and they would tell you *"One should relish everything that comes in one's way"*. In a nutshell, they would paint grounds for believing that alcohol is OK.

These people are pitifully ignorant of what the third Guru averred *"ਝੂਠਾ ਮਦੁ ਮੂਲਿ ਨ ਪੀਚਈ"* (Never ever drink the false drink) Let these merry-go-drunkards ask their mentor about the notion of a "only a little drink". The answer of Satguru ji would be an emphatic **NO**.

Many people take to drinking as it induces a sense of false well-being in them. It is taken as an agent to escape from stress and strain, the onslaught of routine, boredom, financial, economic and social pressure, insecurity of life and inner shortcomings. Lots of people take to this habit as they wilt under peer pressure or have a fear of

rejection. A person who doesn't take to this habit is considered "backward" or an "old-timer".

Many people fall prey to the illusion of "enliven with alcohol" concept. People keep on hanging out on this habit owing to the glitter around the alcoholic customs. It is the culture associated with these drinks which remains a binding factor for them to hold on to this practice. They remain oblivious of the fact that "All that glitters is not gold". We see people glued to this practice because there is nothing else that interests them more than this.

If one takes to drinking, it takes away from him the joy of being with one's family, investing time with children, and many other hobbies like gardening, poetry, singing, evening walk etc. The reflexes get dull. The rational self is lulled to sleep. One ceases to distinguish between one's own domain and that which is not his :-

ਆਪਣਾ ਪਰਾਇਆ ਨ ਪਛਾਣਈ
ਖਸਮਰੁ ਧਕੇ ਖਾਇ ॥

What if a friend comes in and says "Let's

go out for a drink" and you're convinced of the demerits of the drink. Would you oblige? Will you willingly join him for the goblet of the drink, I mean, would you go out with the gentleman and willingly add some alcohol vapors to your forebrain or mid brain? (Upon taking a drink, the alcoholic vapours reach the brain in the following sequence:- Fore brain, mid brain and hind brain. Fore brain is the seat of fine qualities like judgement, problem solving and respect for elders. Mid brain controls the sight and the general equal brain of the body. The hind brain is responsible for functions of the vital systems of the body like the digestive system, circulatory system, respiratory system & the urinary system.)

You can learn to say "No". Learn to decline such a request emphatically with a tint of politeness. You may annoy a friend once by declining but he might praise you ten times afterwards for your resolve. A Sikh's resolve to drop this habit doesn't necessarily has to inchoate from the standpoint of health standards but predominantly from the love of the rehat, designed by the Guru. It is the Guru's hukam which is the prime-mover for

the Sikh's way of life.

ਹੁਕਮਿ ਮੰਨਿਐ ਹੋਵੈ ਪਰਵਾਣੁ ਤਾ
ਖਸਮੈ ਕਾ ਮਹਲੁ ਪਾਇਸੀ ॥

I feel overwhelmed & enthusiastic over the common bonds the Sikhs enjoy over their heritage and the principles of their religion. We may be a once-in-a-six-months or a once-in-a-month Gurdwara visitor but we shine in pride when we say that Sri Guru Nanak Dev ji is our first Guru or that everyone's prosperity is one of Sikhism's noble principles.

Lovingly told and laid our youth does pick up on the principles and niceties of our ancestors. We have, since the birth of our religion, come forward on innumerable occasions and sacrificed for noble causes. We have gifted our body, mind and resources on the call of the Guru. Let's come forward and heed to the Guru's call. The Guru's call can be heard in the form of Gurbani Kirtan. And let's not forget that Guru rewards us for each step that we take in His direction. We can at the very least endeavor to make some measureable

accumulations towards this end and not bury our heads in the sand by eluding the Guru's hukams.

Even complying temporarily for a period of short spans (self-imposed and short-period abstinences) can build up to big results. I know of some well-meaning Sikhs who were determined to abstain for a period of forty days and they did it successfully. Even as few as a 7 or a 10 day refrain sprints chosen at will and spread out intermittently can deliver big re-

sults towards this end. Eventually, one is able to lead a life, free of alcohol. We should have the courage of conviction and respect our thinking. We can merrily do away with drinking by our psychological tuning.

It is a natural tendency in all of us and the youth in particular to examine the code of conduct of eminent persons in relation to the ideology being discussed. **I would like to say that it is imperitively incumbent on the Sikh intelligentsia of different shades to**

scrupulously abstain from intoxicants like liquor etc. If they don't do so they are apt to be taken as a living and insolent negation of what the Gurbani preaches on this code. This will undoubtedly be taken as a bad example and can lead to unsavoury results.

- Kulbir Singh

This article has also been published in the May, 2005 issue of Sikh Review, Calcutta, India.